

NEAGOE BASARAB
ORIGINEA, FAMILIA ȘI O SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA
POLITICII ȚĂRII ROMÂNEȘTI LA ÎNCEPUTUL
VEACULUI AL XVI-LEA

DAN PLEȘIA

(I)

A doua jumătate a veacului al XV-lea vedea dispariția ultimelor state libere din Balcani. Toate eforturile din deceniile anterioare, culminând prin victoriile lui Iancu de Hunedoara, se dovediseră zadarnice, reușind cel mult să întârzie cu câțiva ani sentința inexorabilă a istoriei.

Constantinopolul căzuse în 1453 și lovitura a fost dureros resimțită în toate țările Europei, aceleași care asistaseră nepăsătoare la lunga sa agonie, dacă nu se făcuseră chiar complicitii cotropitorilor. Pentru popoarele balcanice însă, căderea orașului împărătesc și împlântarea Semilunei pe Pantocratorul Sfintei Sofii era o catastrofă de ale cărei consecințe, noi cei de astăzi nu ne mai putem da bine seama. Chiar redus la proporțiile unei minuscule enclave pe malul Mării de Marmara, Bizanțul reprezenta în ochii Răsăritului mult mai mult decât capitala unui imperiu milenar. Alături de Roma, el era legatarul civilizației și culturii romano-eline, pentru apărarea cărora stătuse pavază atâtea veacuri.

Influența sa spirituală se întindea peste jumătate din Europa și peste întregul Orient Mijlociu. Împărații săi fuseseră stăpînii Peninsulei Balcanice de la Adriatica la Marea Neagră și mai târziu, suzeranii crailor sîrbi și ai țărilor bulgari.

Acum totul se prăbușise și dispăruse în haos și jaf. O nouă stăpînire se așeza temeinic, impunînd o orînduire nouă, apăsătoare. Și în vreme ce fugarii bizantini duceau spre Apus flacăra civilizației antice, zămislind Renașterea, cuceririle turcești desființau ultimele state feudale sîrbești de la Dunăre și Sava, punînd capăt pentru aproape patru veacuri oricărei entități statale în Balcani.

Țările românești rămăneau astfel, în Sud-Estul Europei, singurele care mai puteau oferi adăpost marilor tradiții bizantine. Voievozilor lor le revenea acum rolul de conducători politici și spirituali ai rezistenței împotriva cuceritorilor¹, rol pe care-l asumă și pe care îl vor și păstra. — prin toate vicisitudinile — pînă la eliberarea totală a peninsulei în secolul trecut.

Dar cei care vor influența cel mai puternic politica Țării Românești în acest sfîrșit de veac nu vor fi grecii, încă incapabili să inițieze o acțiune, ci sîrbii.

Cucerirea Semendriei (Smederovo) în 1459, care a pus capăt ultimului despotat sîrbesc de la sudul Dunării, cel al Podunaviei, aruncase peste Dunăre rămășițele marii feudalități sîrbești, din care o parte a căutat adăpost și în Țara Românească. Era un moment cînd sub egida Ungariei din ce în ce mai amenințată, încă se mai putea nădăjdui în organizarea unei ofensive generale împotriva cuceritorilor.

Influența sîrbească în Țara Românească se face îndeosebi simțită sub Radu cel Mare. Încă în domnia tatălui său, Vlad Călugărul, se constată prezența în țară a unor nobili sîrbi din cele mai mari neamuri². Acum li se alătură și alții. Pe lîngă tradiționalele legături dintre Țara Românească și patria lor, pribegii găseau sprijin și pe lîngă unele din marile neamuri boierești, între care și Craioveștii, cu care erau îndeaproape înrudiți³. Aceste împrejurări le asigurau de la început un credit mare la curtea munteană. Vedem astfel că pe Elena, fata lui Dimitrie Iakșici, Radu Vodă și-o face nepoată, căsătorind-o în 1504 cu marele comis Pîrvul, fiul surorii sale Caplea și marelui logofăt Staico din Bucov. Fostul despot al Sremului, Gheorghe Brancovici, izgonit în urma unor neînțelegeri de familie din posesiunile sale și călugărit în 1496 sub numele de Maxim⁴, își află și el adăpost la curtea lui Radu Vodă, împreună cu mama sa Anghelina⁵ și o nepoată de frate, Milița, fiica despotului Iovan..

¹ P. V. Năsturel sugera chiar că marele sigiliu al Țării Românești, cuprinzînd pe sfinții împărați Constantin și Elena despărțiți printr-un pom, ar fi fost adoptat de voievozii noștri după căderea Constantinopolului — primul care-l folosește fiind Radu cel Frumos (1462—1474) (P. V. Năsturel, *Nova Plantatio*, în «Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie» XV, passim și mai ales p. 79). Pomul ar fi figurat în stema Bizanțului înainte de 1453 (*ibidem* p. 71, după Rietstap *Armorial général*).

² De aceea este poate chiar posibil ca *fondul* documentului prin care Vlad Vodă Călugărul dăruia cnezilor Teodor și Ioan Balș, veniți din „pămînt sîrbesc” niște moșii pe lîngă Olt, să fie autentic (*Documente privind Istoria României (D.I.R.) B. Țara Românească*. XIII—XV, p. 279). Păstrat însă numai într-o detestabilă traducere din secolul trecut, cu anul greșit și cu unii dintre boierii din sfat neidentificabil era normal ca documentul să fie considerat un fals.

³ Vezi mai departe.

⁴ Marcel Romanescu, *Neamurile doamnei lui Neagoe Vodă*, în *Arhivele Olteniei*, an XVIII (1940) nr. 125—130, și extras, Craiova, 1940.

⁵ Fiica lui Gheorghe Arianit Comnen Golema (Alex. Ivici, *Redoslovne tablîțe srpski dinastija i vlastale*, Novi Sad 1928 și spița genealogică anexată la studiul lui Marcel Romanescu).

Ținut în mare stimă de domn, căruia îi mijlocește în octombrie 1507 împăcarea cu Bogdan Vodă al Moldovei, Maxim este adeverit în 1508 mitropolit al Țării Românești⁶. Dar înainte cu câțiva ani, prin 1504—1505, avusese loc un eveniment care avea să hotărască în curînd întreaga linie politică a uneia din cele mai strălucite domnii ale Țării Românești : căsătoria nepoatei sale, urmașa despoșilor Brancovici, Milița, cu Neagoe, fiu ilegitim de domn și fiu adoptiv al Craioveștilor.

Această recrudescență a influenței sîrbești este simbolizată în acea perioadă prin întemeierea în 1500 a mănăstirii Lopușina, în Craina timoceană, de către Radu Vodă cel Mare și unchiul său, marele pîrcălab de Poienari Gherghina⁷ și prin daniile făcute de frații Craiovești mănăstirilor de la Athos care aveau puternice legături cu dinastia sîrbi, între care și Brancovici⁸.

Frămîntările care au urmat morții lui Radu cel Mare (1508) stînjenesc vreme de câțiva ani inițiativele politice ale Țării Românești, cărora însă înscăunarea lui Neagoe Basarab în 1512⁹, le deschide iarăși calea înfăptuirii lor.

1. ORIGINEA LUI NEAGOE BASARAB

Ca și pentru Mihai Viteazul — dar fără a se ajunge la polemicele stîrnite în jurul acestuia — filiația lui Neagoe Basarab a dat loc mai ales în ultima vreme în istoriografia noastră la o serie de studii și de controverse provocate, și în cazul său, de anumite contradicții existente în știrile referitoare la el.

Căci, în vreme ce în majoritatea hrisoavelor și actelor emise de cancelaria sa, el este intitulat „*Io Basarab Voievod*“¹⁰ sau mai des „*Io Basarab Voievod fiul marelui Basarab Voievod*“¹¹, precizîndu-se chiar uneori

⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, III, p. XLV ; același, în *Istoria Bisericii Române*, I, p. 127—8 ; *D.I.R.* XVI, I, p. 49, documentul din 10 septembrie 1508, în care „Preasfințitul Mitropolit chiar Maxim“ stă în fruntea sfatului domnesc al hrisovului prin care Mihnea I cel Rău întărește stăpînirile mănăstirii Bistrița a Craioveștilor, pe care, cîteva luni mai tîrziu, va încerca să o dărîme.

⁷ G. Balș, *O biserică a lui Radu cel Mare în Serbia*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, (BCMI), IV, p. 197.

⁸ Mănăstirea Sf. Pavel, care primește de la ei un obroc anual de 2000 aspii (*D.I.R.*, XVI, I, p. 1) fusese patronată în tot decursul veacului al XV-lea de Brancovici. La 1447 despotul Gheorghe Brancovici reface catholicomul (Pr. Dr. T. Bodoș, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfîntul munte Athos*, Sibiu, 1941, p. 258. Și Xenofonul, care s-a bucurat de daniile substanțiale din partea Craioveștilor, fusese patronat de sîrbi (*ibidem*, p. 64).

⁹ Primul document emis din cancelaria sa este din 20 februarie 1512 (*D.I.R.*, XVI, I, p. 75).

¹⁰ *D.I.R.*, XVI—I, p. 75—168. Documentele sînt intercalate între cele de la notele următoare.

¹¹ *Ibidem*, p. 76—168.

„...fiul marului Basarab Voievod cel Tânăr“¹², sau încă „Io Neagoe Voievod cel numit Basarab“¹³, sau „Io Basarab Neagoe“¹⁴, dar și simplu „Io Neagoe Voievod“¹⁵, alte izvoare îl arată ca fiu al lui Pîrvul I vornicul Craiovescul.

Astfel, un raport venețian din 10 noiembrie 1521 referitor la greaua situație în care se afla Teodosie Vodă după moartea lui Neagoe menționează că după acesta a urmat în scaun „un frate al tatălui zisului Teodosie, numit Preda“¹⁶.

Tot ca fiu al lui Pîrvul vornicul apare Neagoe și în cronică lui Radu Popescu¹⁷, dar Letopisețul Cantacuzinesc care pentru domnia lui Neagoe folosește narațiunea lui Gavril Protul, îl numește doar „fecior de boier“¹⁸. Iar în veacul al XVII-lea, pentru domniile din familia Craioveștilor, care vor socoti pe Neagoe ca strămoș al lor, filiația sa din Pîrvul vornicul nu va fi pusă la îndoială¹⁹.

Din cauza acestor contradicții, au luat naștere trei puncte de vedere deosebite asupra filiației lui Neagoe. Istoricii mai vechi²⁰, întemeindu-se numai pe titulatura sa oficială, îl considerau ca fiu legitim al lui Basarab IV Țepeluș și al Neagăi²¹, pe care — pentru a explica înrudirea imposibil de tăgăduit dintre Neagoe și Craiovești — o socoteau a fi fost soră cu cei patru frați Craiovești : Barbul, Pîrvul, Danciul și Radu. Această părere păcătuia însă din trei privințe :

a. — inventa un personaj inexistent, adică o soră a Craioveștilor numită Neaga²².

b. — neglija complet izvoarele care arătau pe Neagoe ca fiu al lui Pîrvul Craiovescu.

¹² *Ibidem*, p. 97, doc. din 24 octombrie 1513 ; p. 100, doc. din 14 iulie 1514 ; p. 120, doc. din 12 mai 1517 ; p. 121, doc. din 8 iunie 1517.

¹³ *Ibidem*, p. 149, doc. din 16 septembrie 1519.

¹⁴ *Ibidem*, p. 123, doc. din 23 august 1517.

¹⁵ *Ibidem*, p. 104, doc. din 13 decembrie 1514.

¹⁶ *Hurmuzaki VIII*, p. 51, citat și de I. C. Filitti, *Banatul Olteniei și Craioveștii*, în *Arhivele Olteniei*, an XI (1932) și extras, Craiova, 1935, p. 46.

¹⁷ *Istoriile domnilor Țării Românești*, ed. 1963, p. 33.

¹⁸ Ediția 1960, p. 9.

¹⁹ De pildă, inscripția murală pusă de Constantin Vodă Brîncoveanu deasupra portretului lui Neagoe Basarab, la mănăstirea Hurezi : Neagoe Voievod, fiul lui Pîrvul vornicul (B.C.M.I., I (1908), p. 69 ; N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1905, I, p. 188).

²⁰ De pildă, A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Onchiul, I. Bogdan, Ștefan Grecianu, Alex. Odobescu, Alex. Lapedatu, Ilie Nicolescu etc.

²¹ Numele mamei lui Neagoe este cunoscut din *Învățăturile lui Neagoe Basarab* către fiul său Teodosie, vz. în ultim loc, ediția lui P. P. Panaitescu, *Croniclele Slovo-Române*, București, 1959, p. 229, 276.

²² Documentar dovedită, nu a existat decît o soră a fraților Craiovești, care va fi mama sau bunica lui Hamza II din Obislov, mare ban al Craiovei între 1531—1533.

c. — ignora faptul îndeobște cunoscut că soția lui Basarab Țepeluș era Maria, care mai trăia în 1481²³.

Împotriva acestei păreri insuficient documentate, s-a ridicat I. C. Filitti, în lucrările sale asupra Banatului Olteniei și a Craioveștilor²⁴. Folosindu-se tocmai de acele trei elemente documentare și după ce dovedește că Neaga nu era o soră a Craioveștilor ci soția lui Pîrvul vornicul, după cum o arată și pomelnicul dat în 1501 de cei patru frați mănăstirei Sfîntului Pavel de la Athos²⁵, autorul ajunge la concluzia că dacă Neagoe a fost într-adevăr fiul lui Basarab Țepeluș, el nu putea fi decît fiu natural, născut dintr-o legătură adulterină a Neagăi cu Basarab IV. Era deci „DUPĂ LEGE, fiul lui Pîrvul vornicul și al Neagăi, iar *după fire*, fiul Neagăi cu Basarab cel Tînăr“²⁶.

Această părere, cu toate că și ea insuficient fundamentată documentar, împăca titulatura domnească a lui Neagoe cu arătările izvoarelor care-l numeau fiu al lui Pîrvul vornicul. Al treilea punct de vedere asupra originii lui Neagoe s-a format acum două decenii. El neagă complet descendența lui Neagoe din Basarab Țepeluș, considerîndu-l *fiu legitim* al lui Pîrvul vornicul, deci Craiovesc curat²⁷.

Titulatura sa este calificată de „uzurpare fără drept“, el însuși fiind acuzat de „genealogie falsă“, de „îndelicateță față de amintirea părinților săi“²⁸, care „toate îi erau necesare pentru a fi recunoscut ca stăpîn de către țară și boieri“²⁹.

Se afirmă pe de altă parte că „izvoarele sînt unanime în a atesta că Neagoe a fost fiul lui Pîrvul Craiovescul“, și „pe lîngă datele din sursele îndeobște comentate în istoriografia noastră“, se amintește de „știrea cuprinsă în documentul din 17 mai 1589³⁰, care arată că Basarab Voievod era fiul lui Pîrvul vornicul și frate cu Preda banul și cu jupînița Marga“. Și se continuă în comentariu: „Neagoe fiind primul domn al Țării Românești ales dintre boieri, *pentru a-și ASCUNDE originea boierească*, și-a zis în actele sale *fiu al lui Basarab cel Tînăr*. Schimbarea numelui din Neagoe în Basarab se explică prin încercarea de *a-și ascunde* ajungerea la domnie“³¹.

²³ I. Bogdan, *Documente și Regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria*, p. 153—161, 270, 279.

²⁴ I. C. Filitti, *Craioveștii*, în *Convorbiri Literare LIV* (1922); *Banatul Olteniei și Craioveștii*, și *Craioveștii și rolul lor politic*, toate publicate în *Arhivele Olteniei* și în extrase.

²⁵ D.I.R., XVI, I, p. 1.

²⁶ I. C. Filitti, *Banatul...*, p. 54, 80; *Craioveștii și rolul lor politic*, p. 6.

²⁷ P. P. Panaitescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității*, publicat în revista *Balkanica*, V, 1, și în extras, București, 1946.

²⁸ *Ibidem*, p. 11 (Deja I. C. Filitti scria în *Banatul...*, p. 54: „Intitulîndu-se în domnie fiu al lui Vlad, Neagoe nu cruța memoria mamei sale...“).

²⁹ *Ibidem*, p. 11.

³⁰ D.I.R., XVI, V, p. 404.

³¹ Șt. Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, p. 109.

Nu putem fi de acord cu acest punct de vedere. În primul rînd se ignorează două principii fundamentale ale instituției domniei în Țara Românească :

a) *Scaunul domnesc nu putea fi ocupat decît de un os domnesc*³², *legitim sau ilegitim*. Acest principiu era atît de strict, încît a fost ținut în seamă în Țara Românească, încă multă vreme chiar și după stingerea dinastiei bășărebești³³. Într-adevăr, dacă cercetăm antecedentele tuturor domnilor de origine străină care au ocupat scaunul muntean începînd din 1591, constatăm că au fost toți ori fii ori nepoți de domni moldoveni, sau că înainte de a veni în Țara Românească, fuseseră domni ai Moldovei³⁴.

Cît era de respectat acest principiu în epoca de care ne ocupăm, reiese din tragicul episod din 1532 — deci la numai 20 de ani *după* înscăunarea lui Neagoe — cînd Drăghici Craiovescul, fiul lui Danciul comisul Gogoasă, erijîndu-se în pretendent, revendică scaunul muntean, afirmînd că este „os domnesc“. Delegația țării trimisă la Poartă pentru a-i dejuca ambițiile era condusă chiar de vărul primar prin alianță al lui Drăghici, marele vornic Șerban din Izvorani, care reușește să obțină spînzurarea lui Drăghici „ca mincinos“, cu toată incontestabila sa înrudire cu casa domnească³⁵.

Cade astfel și presupunerea făcută nu de mult că după înscăunarea lui Neagoe „Craioveștii au avut tendința clară de a se instala ca dinastie domnitoare“.

b) Al doilea principiu îl constituia cheștiunea numelui. În neamul basarabesc existau cîteva nume consacrate domnești: Radu, Vlad și Mircea la urmașii lui Mircea cel Mare ; Basarab, Dan și Vladislav, la cei ai lui Dan I. De aceea vedem că domnii purtînd alte nume de botez, adoptau

³² Contrariul celor admise în Moldova, mai ales începînd cu a 2-a jumătate a secolului al XVI-lea, unde scaunul domnesc a fost ocupat atît de boieri pămînteni cît și de aventurierii străini (Despot, Gratiari).

³³ Folosim acest adjectiv în lipsa unui nume patronimic al vechii dinastii coborîtoare din Basarab I cel Mare, dar dorim să subliniem încă odată că numele de Basarab nu a fost niciodată folosit de membrii ei ca nume patronimic și, ca atare, nu se poate vorbi de un Radu Basarab, un Mircea Basarab etc. Petru Cercel, care era în măsură să-și cunoască neamul, semnează scrisorile sale către curtea Angliei : „*Petru din dinastia Demetriazilor*“, adică coborîtoare din Mircea I cel Mare, Mircea fiind după cum se știe azi, echivalentul lui Dimitrie. (vz. nota).

³⁴ Ștefan Surdul (1591—1592) și Alexandru cel Rău (1592—1593) erau unul fiul lui Ioan Vodă cel Cumplit, celălalt fiul lui Bogdan Lăpușneanul, Alexandru Iliș, pe lîngă ascendența sa Mușatină, revendica și o descendență din Neagoe Basarab. Leon Tomșa (1629—1632) era fiul lui Ștefan Tomșa, domn al Moldovei între 1611—1615, iar Gheorghe Ghica, Gheorghe Duca, Nicolae Mavrocordat — căruia îi plăcea să amintească și el de ascendența sa Mușatină — și Mihai Racoviță erau toți foști domni ai Moldovei.

³⁵ Mama sa Hrusana, fiica lui Gherghina pîrcălabul, era vară primară cu Radu cel Mare. Drăghici era prin urmare înrudit prin sînge cu fiii acestuia, și în plus se putea socoti și văr primar cu Neagoe Basarab.

la înscăunare unul din numele de mai sus. Astfel Vlad Călugărul, care era probabil din botez Petru³⁶, își zice Vlad (IV), căci pe acea vreme Petru nu era un nume obișnuit la domnii munteni, cum nu va fi încă nici pe vremea nepotului său Petru de la Argeș, care în domnie se va numi Radu (VII, Paisie). Vintilă de la Slatina, fiu ilegitim al lui Radu IV cel Mare cu o soră a jupanului Neagu Braga din Sărata și Furești, se va numi și el Vlad; Badea din Hotărani devine Radu VI; Mircea III (Ciobanul) se cheama din botez Dimitrie, ca și marele său străbun³⁷, iar Șerban paharnicul din Coiani — acesta Craiovesc curat — își va schimba și el în 1602 numele în Radu³⁸.

Deci, dacă primul principiu exclude posibilitatea ocupării scaunului de către un străin de casa domnească³⁹, cel de al doilea explică cum nu se poate mai bine de ce Neagoe, dovenit domn, a adoptat numele Basarab. Nu era vorba „să-și ascundă originea boierească“, fiind „primul domn care nu aparținea casei domnești“⁴⁰. Nu era nici nevoie să-și „justifice ajungerea la domnie prin schimbarea numelui“.

De altfel, posibilitatea unor asemenea uzurpări erau excluse în Țara Românească, unde — cel puțin de la a 2-a jumătate a veacului al XV-lea, legăturile extraconjugale domnești cunoscute au avut loc toate numai cu jupînese aparținînd clasei boierești, chiar mării boierimi⁴¹.

³⁶ Vlad Vodă se călugărește la sfîrșitul vieții din nou sub numele de *Pa-homie*, or conform regulilor monastice, numele de monah și cel de mirean trebuiau să aibă aceeași inițială. De altfel, numele de Petru la un fiu al lui Vlad Dracul nu trebuie să ne mire, căci soția acestuia Eupraxia, fiica lui Iliș al Moldovei, avea unchi buni și pe Petru II domnul de la 1447—1449, și pe Petru III Aron (1451—1452 și în 1454).

³⁷ *D.I.R.* XVI—III p. 198, doc. din 1564, august 1: Petru cel Tinăr, fiul lui Mircea, dă mănăstirii Sfînta Ecaterina de la Sinai un obroc anual, și scrie la poemelnic pe tatăl său *Mircea Voievod, pe nume de botez Dimitrie*, și pe mama sa *Chiajna, pe nume de botez Anca* (Înainte de a se recăsători cu Mircea, Anca fusese soția lui Vlad VI Înecatul (1530—1532). Existența repetată a numelui de Mircea, deci de Dimitrie, în dinastia basarabească, aruncă o lumină nouă asupra originii Sfîntului Dimitrie Basarabov, care ar putea foarte bine fi fiul unuia din cei trei Basarabi, care au domnit la mijlocul veacului al XV-lea, probabil al lui Basarab II, domnul efemer de la 1448, și nicidecum originar din satul bulgar Basarabov, cum s-a crezut pînă acum).

³⁸ Care era de altfel și numele tatălui său, a cărui familie încă nu a putut fi identificată.

³⁹ Asupra circumstanțelor care au dus în tragicele împrejurări din 1601—1602, la înscăunarea lui Radu Șerban — primul domn muntean care într-adevăr nu aparținea casei domnești decît prin artificiala sa înrudire cu Neagoe Basarab — vom reveni pe larg într-un amplu studiu asupra urmașilor lui Radu cel Mare.

⁴⁰ Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 109; I. C. Filitti, *Banatul...* p. 53.

⁴¹ Cazul: a) mamei lui Radu Vodă Bădică; b) al Teodorei Cantacuzino, mama lui Mihai Viteazul și soța lui Iane, mare postelnic și mare ban al Jiului sub Pătrașcu cel Bun, apoi mare vistier al Moldovei și iarăși mare ban al Craiovei sub Mihnea II; c) al Măriei din Florești, dintr-a cărei legătură cu fiul lui Radu Paisie (Marco sau Pătrașcu) s-a născut Radu clucerul din Florești; d) al lui Vlad Vintilă Voievod, fiul lui Radu cel Mare cu sora jupanului Neagu Braga din Furești, unul din mării feudali ai Buzăului.

A presupune că o legătură domnească din care să rezulte un viitor pretendent putea rămâne necunoscută acestei clase înseamnă a ne înșela amarnic. Ideile romantice despre naivitatea și primitivitatea străbunilor noștri, cu care secolul al XIX-lea a împinzit istoriografia noastră, trebuie astăzi definitiv înlăturate. Istoria se cere a fi o știință exactă, care nu se scrie pe baza unei bogate imaginații ci pe temeiul izvoarelor. Or informațiile de care dispunem azi și noile cercetări dovedesc pentru evul mediu românesc o organizație de stat bine încheată, cu aspirații politice și culturale marcante și — ori de câte ori stabilitatea politică o permitea — cu o viață economică înfloritoare.

Lipsa izvoarelor narrative nu înseamnă că imboldurile și idealurile care ne însuflețesc azi nu au însuflețit și pe străbunii noștri. De altfel, neamul și ascendenții erau bine cunoscuți urmașilor. Avem în acest sens dovezi izbitoare ⁴². Este imposibil de admis că o legătură între un voievod și o jupîniță aparținînd celei mai mari boierimi, cum era cazul Neagăi, mama lui Neagoe, să poată rămîne ascunsă sau să fie născocită pentru nevoile cauzei treizeci de ani mai tîrziu. Și aceasta cu atît mai mult cu cît Neagoe nu era un pretendent obscur, un înstrăinat apărut pe neașteptate din fundul stepelor sau din vreun orașel ardelean, ci un boier pămîntean, crescut în preajma curții domnești și în sînul unuia din cele mai mari neamuri ale țării.

De altfel, în ce chip a încercat Neagoe să-și „ascundă“ originea prin adoptarea expresă a numelui domnesc de Basarab ? Căci, dacă în majoritatea actelor el este numit Basarab Voievod și fiu al lui Basarab cel Tinăr, am văzut că într-altele — și au mai existat probabil multe — el apare sub numele său adevărat, după cum figurează și în inscripțiile de pe obiectele de cult dăruite de el ⁴³. *Nu există prin urmare nici o deosebire între felul de a se intitula al lui Neagoe și cel al numeroșilor domnitori care și-au schimbat numele la înscăunare.*

S-a crezut însă că legătura lui Basarab cel Tinăr cu Neaga avusese loc cînd aceasta era deja soția lui Pîrvul, și că deci Neagoe ar fi fost fiu adulterin. Anumite indicii istorice — care de altminteri confirmă filiația lui Neagoe din Basarab IV — arată că romanul acestuia cu Neaga s-a înfiripat înainte de căsătoria ei cu Pîrvul.

Pe de o parte, totul concordă pentru a confirma — și toți istoricii noștri sînt de acord asupra acestui punct — că la moartea sa în toamna

⁴² Astfel în 1649 (*Acad. R.S.R.*, CC I/20), marele postelnic Constantin Cantacuzino și Socol din Cornățeni vorbesc despre „moașa noastră“, Maria din Florești. Dacă pentru Socol înrudirea provenea prin străbuna sa, Voica, sora Mariei și soția lui Vintilă vornicul din Cornățeni, pentru Constantin postelnicul, sau mai exact pentru soția sa Elina, fiica lui Radu Vodă Șerban — ea se urca tocmai la Velica din Șitoaie, mătușa Mariei și soția lui Radu postelnicul Craiovescul, care trăia la 1500.

⁴³ Vezi de pildă cele redată în *Inscripțiile medievale ale României*, indicele de nume, la Neagoe Basarab.

1521, Neagoe avea cel mult 40 de ani ⁴⁴, ceea ce așează nașterea sa prin 1481—1482. Or, în iulie 1481, în urma dezastrului de la Rîmnicu-Sărat ⁴⁵, Basarab Vodă se afla refugiat în Oltenia unde cu ajutorul rudelor sale ⁴⁶ — și s-ar părea că și cu al Craioveștilor ⁴⁷ — va reuși să adune o nouă oaste cu care apoi va izgoni pe Vlad Călugărul care ocupase scaunul. În noiembrie 1481 era iarăși domn. Deci vreme de vreo 5 luni Basarab trăise prin părțile Olteniei. Era timp suficient și pentru o idilă.

Tragedia însă nu putea întârzia. Oricît de libere vor fi fost moravurile vremii ⁴⁸ și oricît de mare prestigiul domnesc, era acum în joc onoarea unei familii de foarte mari feudali, căreia Basarab nu-i putea oferi decît singura reparație posibilă : căsătoria ⁴⁹. În aceste împrejurări dramatice se prea poate ca Pîrvul Craiovescul să se fi devotat pentru domnul său căsătorindu-se cu Neaga. Marea vornicie cu care Pîrvul apare pentru prima oară în sfatul țării din 23 martie 1482 ⁵⁰, a putut fi răsplata acestui devotament.

Astfel Neagoe s-ar fi născut după ce mama sa devenise soția lui Pîrvul, fiind astfel fiu „legiuit“ al acestuia, care mai mult ca sigur l-a și adoptat după moartea lui Basarab ⁵¹.

Acestea ar fi deci acele „compromisuri cu morala“ de care s-a vorbit ⁵², iar nu faptul că Pîrvul ar fi tolerat o legătură a soției sale cu Basarab. În Țara Românească, o astfel de legătură, care constituia o ofensă mortală, nu putea fi tolerată. Ea ar fi avut ca urmări imediate trecerea lui Pîrvul în tabăra lui Vlad Călugărul ⁵³ și despărțirea de

⁴⁴ O socoteală aproximativă a vârstei lui Neagoe și la I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 48—49.

⁴⁵ În lupta cu Ștefan cel Mare.

⁴⁶ Sora sa Anca era căsătorită cu Stanciul din Glogova. Este problematic dacă Glogovenii din veacurile următoare coboară dintr-aceștia, în afară poate de o descendență prin femei nedovedită documentar.

⁴⁷ A. Lapedatu, *Vlad Vodă Călugărul*, p. 26, extras din *Convorbiri literare*, XXXVII.

⁴⁸ Față de care patriarhul Nifon își manifestase atît de vehement indignarea, atrăgîndu-și astfel urgia lui Radu cel Mare (*Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. 1960, p. 5—9).

⁴⁹ S-ar putea ca și asasinarea lui Basarab în Oltenia, un an mai tîrziu, să se datoreze acestei legături și unei reparații, socotită insuficientă de familie. Cazul nu ar fi unic în analele Țării Românești ; astfel în 1539, Floreștii vor porni răscoala împotriva lui Radu Vodă Paisie — cunoscută în istoriografia noastră ca răscoala lui Șerban banul — tocmai din cauza legăturii Măriei din Florești cu unul din fiii aceluși domn. (Cf. Dan Pleșia, Contribuții la istoricul mănăstirii Stănești-Vilcea în revista *Mitropolia Olteniei*, 1965, nr. 11—12).

⁵⁰ D.I.R. XIII—XV, p. 171.

⁵¹ Presupunere întărită de faptul că el a venit la rînd cu frații săi vitregi la moștenirea lui Pîrvul vornicul, și de un document inedit din veacul al XVII-lea de care ne vom ocupa cu alt prilej, în care Neagoe Basarab este numit „fiu legiuit al Pîrvului vornicul“.

⁵² I. C. Filitti, *Banatul...*, p. 57 ; același, *Craioveștii și rolul lor politic*, extras, p. 15.

⁵³ Pe care documentele și cariera lor îi arată ca fiind mai tineri decît Neagoe.

Neaga. Nici unul din aceste fapte nu se întâmplă, ci dimpotrivă vedem că Pîrvul — care nu se împacă cu Vlad Călugărul decît în 1486, mult după ce fratele său Danciul devenise ginerele lui Gherghina pîrcălabul cumnatul domnului — în sfaturile căruia apare ca mare stolnic încă din 1482 — conviețuiește cu soția sa ani îndelungați, în cursul cărora se nasc toți ceilalți copii ai lor⁵⁴.

Este firesc ca fiind născut în aceste împrejurări și crescut împreună cu ceilalți copii ai lui Pîrvul — frații săi vitregi — Neagoe să fi fost privit de posteritate și chiar de contemporani ca un membru al familiei Craioveștilor. Nu există, deci, decît o contradicție aparentă între titulatura lui Neagoe Basarab ca domn și izvoarele care îl numesc fiu al lui Pîrvul vornicul.

În această lumină redă adevărul și raportul venețian sus-citat și cronicile, și nici spusele italianului Bocignolli care l-a cunoscut pe Neagoe cînd acesta era încă „Gentilhomme privato“⁵⁵ sau ale lui Hassan Pașa, beierbegul Rumeliei, care-l califică de „haramzadè fără origine“ nu contrazic filiația sa domnească⁵⁶, căci Neagoe, înainte de a urca treptele tronului fusese dregător, întocmai cum cîțiva ani mai tîrziu Radu Vodă Bădică va începe prin a fi mare postelnic și mare comis chiar în domnia lui Neagoe și după el Vintilă de la Slatina, viitorul Vlad VII, va fi mare portar al țării în domnia fratelui său vitreg Radu de la Afumați⁵⁷, sau la sfîrșitul veacului Mihai Viteazul va ocupa mai multe dregătorii înalte.

2. FAMILIA NEAGAI ȘI RADU VOIEVOD BĂDICA

Identificarea neamului căruia aparținea Neaga a fost posibilă datorită înrudirii lui Neagoe Basarab cu Radu Vodă Bădică, cunoscut documentar ca văr primar al domnitorului⁵⁸.

Bădică era fiu natural al lui Radu cel Mare și această filiație nu poate fi pusă la îndoială. Propria sa afirmație făcută într-o scrisoare către brașoveni, cînd spune că boierii l-au ales domn „știindu-l adevărat fecior de domn“ este coroborată de scrisorile din 30 noiembrie și 19 decembrie (1523) prin care „boierii Țării Românești“, arată că văzînd

⁵⁴ În acel moment el mai temut rival al lui Basarab.

⁵⁵ A. Veress, *Acta et Epistolae*, p. 131. Scrisoarea fusese cunoscută și lui Del Chiaro, secretar al lui Constantin Vodă Brîncoveanu, care o citează în *Storia della moderne rivoluzioni della Valachia* (citată de P. P. Panaitescu și I. C. Filitti în susmenționatele lor lucrări). Vezi și Maria Holban „Călători străini“.

⁵⁶ Mustafa A. Mehmet „Două documente turcești despre Neagoe Basarab“, în revista „Studii“, Tom. 21, nr. 5, p. 926.

⁵⁷ *D.I.R.* XVI, II, p. 19.

⁵⁸ *D.I.R.* XVI, V, p. 368 ; Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, ediția 1963, p. 38, care însă-l numește „văr primar cu Preda“.

pe Vladislav III înțeles cu turcii să le piardă capetele, au ales domn pe Radu Vodă, pe care l-au „știut adevărat fecior de domn, fiul lui Radu Voievod“⁵⁹.

Dar pe lângă aceste afirmațiuni. dovada peremptorie a originii domnești a lui Bădică se află în faptul că însuși Radu Vodă de la Afumați îi îngroapă trupul decapitat la mănăstirea Dealului, adică în ctitoria tatălui lor, și încă alături de mormintul acestuia⁶⁰.

Rival cu Bădică pentru scaun în toamna anului 1523, dar fără totuși să ajungă la el cu lupta armată, este sigur că Radu Vodă n-ar fi acordat o atare cinstitoare unui simplu „lotru“, fie el chiar rudă apropiată a Craioveștilor.

Lămurirea înrudirii lui Bădică cu Neagoe a fost dată de I. C. Filitti, care a arătat că ea nu putea proveni decât prin faptul că mama lui Neagoe și mama lui Bădică erau surori⁶¹. Neavînd însă la dispoziție materialul cunoscut azi, autorul nu a putut stabili și neamul din care făceau parte cele două surori. De altfel, despre mama lui Bădică nu se știe decât că împreună cu fiul ei au dat mănăstirii Argeș satele Topana și Neacșul din județul Argeș⁶².

Și în cazul de față, identificarea s-a putut face pe baza stăpînirilor de moșii și — într-o oarecare măsură — a repetării numelor la mai multe generații ale aceleiași familii. S-a putut astfel stabili că cele două jupinene făceau parte din neamul zis „din Hotărani“, al cărui prim membru cunoscut documentar este Badea, mare vornic în 1430. Într-adevăr :

a) La 10 aprilie 1520, mănăstirea Bistrița primește întărire pentru mai multe sate între care Mușcelul⁶³, fără însă să se arate proveniența acestuia. Printre martorii din sfat figurează și Bădică, pe atunci mare postelnic.

La 12 mai 1529⁶⁴, Moise vodă întărește Bistriței satele Blădești (recte Bâldești) și Muscel, dăruite de marele postelnic Stroe. Bâldeștii, din județul Olt, se vor afla în stăpînirea boierilor din Hotărani și în veacul al XVII-lea.

c) La 6 decembrie (1531—1532) Vlad VI (Înecatul) dă și el carte mănăstirii Bistrița pentru Muscelul spunînd că e adevărit că *satul i-a fost dăruit de Stroe postelnicul și de Pîrvul (II) banul (Craiovescul)*⁶⁵.

d) Tot la 6 decembrie, același domn poruncește lui *Stan vornicul din Hotărani* să se ferească de satul Muscelul, care a fost dăruit mă-

⁵⁹ Scrisorile în I. Bogdan, *Documente și regeste...*, p. 227, 228.

⁶⁰ Scrisoarea lui Radu Vodă către Brașoveni din 2 februarie (1524) în I. Bogdan, *ibidem*, p. 171.

⁶¹ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 55.

⁶² *D.I.R.*, XVI, I, p. 140 și III, p. 121.

⁶³ Satul, aflat în fostul județ Romanați (*ibidem*, I, p. 155).

⁶⁴ *Ibidem*, II, p. 61.

⁶⁵ *Ibidem*, II, p. 327.

năstirii Bistrița de Pîrvul banul și de Stroe postelnicul, pentru sufletele lor⁶⁶.

e) La 1 iunie 1545, Muscelul este reîntărit Bistriței ca danie de la jupan Stroe, fratele lui Bădică⁶⁷.

f) La 25 iulie 1546, Teodosie (din Periș) mare ban al Craiovei⁶⁸, dă carte mănăstirii Bistrița: „să-i fie satul Muscelul de ocină și ohabă, pentru că... el au fost dat mănăstirii mainainte... de răposății cari au fost înaintea noastră, de Bădică și de fratele lui, Stroe. Iar acum însuși a venit Bădea clucerul din Hotărani și-a dat și el mănăstirii acest sat“⁶⁹.

g) La 10 și 20 ianuarie (1547) Mircea Vodă reîntărește Muscelul mănăstirii Bistrița (în urma pîrei avută de ea cu Crăciun din Hotărani acesta revendicase satul ca *zestre a soției sale*). Judecata a dovedit că satul fusese dăruit mănăstirii de jupan Stroe, fratele lui Bădică⁷⁰.

h) O nouă întărire pentru același sat e dată mănăstirii la 24 martie 1555, în urma pîrei avută dinaintea lui Pătrașcu cel Bun cu fiii lui Bădea (clucerul) ai lui Crăciun și ai lui Prodan⁷¹. Aci se repetă că dania provenea de la Stroe postelnicul și de la Pîrvul banul⁷².

i) O ultimă întărire a acestei danii se află în cartea din 13 ianuarie (fără an, probabil 1559) care spune doar că Muscelul fusese dăruit de *banii cei bătrîni*. Iar Toma să nu aibă amestec⁷³.

Vedem deci că Bădică și Stroe erau înrudiți atît cu Pîrvul II banul Craiovescul cît și cu boierii din Hotărani. Cit despre identitatea acestui Bădică cu Radu Vodă Bădică, ea este dovedită prin altă carte a lui Mircea Vodă, din 12 aprilie, fără an⁷⁴, prin care se întăresc lui Stroe vătaful (din Tomeni)⁷⁵, niște țigani „cumpărați de tatăl său, Staico spătarul, de la Stroe, fratele lui Bădică Voievod. Apoi averile lui Bădică Voievod au fost dobîndite de Bădea (clucerul) din Hotărani și de Crăciun“ (fiul lui Nasta din Vlăduțeni, Romanați). În cursul judecății, ei putuseră jura

⁶⁶ *Ibidem*, aceeași pagină.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 343.

⁶⁸ Fiul lui Neagoe vornicul (ucigașul lui Radu de la Afumați) și al Caplei, fata lui Staico logofătul din Bucov și al Caplei, sora lui Radu Vodă cel Mare.

⁶⁹ *D.I.R.*, XVI, II, p. 346.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 348.

⁷¹ Prodan medelnicerul (1528) apoi vornic (1537) era fiul lui Vasile monahul și frate cu Jitian stolnicul. Frăsinetul de Cîmpie (Romanați) fusese dăruit Govorei de tatăl lor. Prodan și Jitian figurează în pomelnicul Govorei, printre boierii scăpați cu viață, în luptele lui Radu de la Afumați.

⁷² *D.I.R.*, XVI, III, p. 29.

⁷³ *Ibidem*, p. 92. Ne întrebăm dacă acest Toma, necunoscut din alte izvoare, nu ar fi cumva tatăl Vilaiei din Stănești-Vilcea., soția marelui ban Dobromir, zisă și Tomana, știut fiind că boierii din Stănești se înrudeau îndeaproape cu cei din Hotărani. (cf. Paul Cernăvoedeanu și Dan Pleșia, *Istoricul mănăstirii Plăviceni-Olt*, în pregătire).

⁷⁴ *D.I.R.*, XVI, II, p. 8.

⁷⁵ Din el coboară atît boierii din Tomeni cît și cei din Comani-Olt.

dinaintea domnului cu 24 de boieri. Iar Staico spătarul iarăși a cumpărat (țigani), a doua oară de la Badea din Hotărani și de la Crăciun, în zilele lui Vintilă Voievod (1533—1535)⁷⁶.

Un ultim document privind stăpînirile lui Bădică este întărirea dată de Radu Vodă Paisie la 16 iulie 1538, lui Drăghici spătarul și lui Udriște vistierul din Mărgineni, nepoți de fiu ai marelui vornic Drăghici, pentru satele Viișoara (Olt) și Tiha (Romanați) care aparținuseră strămoșului lor Badea vornicul „și cari au fost pierdute de Bădică care s-a ridicat domn“⁷⁷.

Toate aceste documente dovedesc limpede că Bădică se trăgea din neamul boierilor din Hotărani⁷⁸, căruia deci trebuia să aparțină și Neaga Craioveasca, ceea ce este de altfel confirmat de următoarele două fapte : a) numai ramura Craiovească coborîtoare din Pîrvul I vornicul și din Neaga — adică viitorii Craiovești-Brîncoveni — au stăpînit în Romanati, unele tot atît de amestecate cu ale Hotăranilor ca și Muscelul⁷⁹, ceea ce dovedește că acele moșii nu au putut veni la urmașii lui Pîrvul decît prin Neaga.

b) Ramura lui Pîrvul vornicul este donatoare la mănăstirea Butoiul-Potoc din Dîmbovița⁸⁰, întemeiată curînd după 1450 de marele vornic Dragomir Udriște, sau al Manei, nepotul lui Vladislav II, cu care Hotăranii erau înrudiți, în care calitate ei rămîn ctitori la acel lăcaș⁸¹.

Carierea lui Bădică. Înainte de a fi ales domn în tragicele împrejurări din 1523, despre care vom vorbi mai jos, Bădică ocupase marea postel-

⁷⁶ Foarte interesantă informația pentru studiul principiului că averile unui domn nu rămîneau moștenitorilor săi naturali, ci treceau pe seama domniei.

⁷⁷ *D.I.R.* XVI, II, p. 250. Ceea ce înseamnă că și boierii din Mărgineni, Drăghici și Udriște, se înrudeau cu cei din Hotărani și deci cu Neagoe Basarab.

⁷⁸ Vom reveni asupra acestui neam într-un studiu consacrat lui Vladislav II și bătăliei de la Cossovo. Pentru moment, arătăm doar că ei coborau din marele vornic Badea de la 1430, că s-au înrudit spre sfîrșitul veacului al XV-lea cu marele vornic Dragomir al lui Manea, fratele cunoscutului Udriște, deținător pentru o clipă al Făgărașului. Dragomir era întemeietorul mănăstirii Butoiul-Potoc, și prin această înrudire Hotăranii au rămas ctitori la acel lăcaș.

⁷⁹ Vezi de pildă judecățile mănăstirii Bistrița cu mănăstirea Potoc pentru Celeiul din Romanati. în 1588. (*D.I.R.*, XVI, V, p. 378. Tot Bistrița a avut pîră în 1569 și 1584, și cu Mitrea din Hotărani (viitorul mare vornic) și fratele său Drăgușin banul, pentru Gîndenii (azi Potopinul) din Romanati, care fuseseră cumpărați de Craiovești de la strămoșii lor (*D.I.R.*, XIII—XV, p. 206, doc. din 1491 ; XVI, III, p. 302 ; V, p. 164).

⁸⁰ În 1520, Barbul banul dăruiește mănăstirii Potoc 1/2 din Celeiul, pe care mănăstirea îl mai stăpînea în 1588. (*D.I.R.* XVI, I, p. 154). În 1587, Marga Craioveasca, fiica lui Matei și Margăi și strănepoata lui Pîrvul I vornicul, dăruise mănăstirilor Glăvacioc și Potop (sic) cîte jumătate din Drincea, Comoșteni și Caracal.

⁸¹ La jumătatea veacului al XVII-lea, ctitori ai mănăstirii Butoiul erau marele ban Spahiul din Vălsănești de pe Olteț și Tudor Știrbei din Izvor, primul urmaș direct, al doilea prin soție al Hotăranilor.

nicie începînd din ianuarie 1517⁸² și pînă în vara 1520, cînd devine mare comis, înlocuind pe Hamza din Obislav, devenit mare spătar.

Bădică nu apare în cele două sfaturi cunoscute din primul an de domnie al lui Radu de la Afumați (din 3 februarie 1522 și 4 aprilie 1523)⁸³, ceea ce poate fi considerat ca un indiciu că raporturile dintre cei doi frați nu erau dintre cele mai bune, mai ales că la 11 iulie 1523, îl aflăm pe Bădică tot ca mare comis în sfaturile lui Vladislav III. Dar înțelegerea sa cu acesta, cu totul plecat turcilor și împotriva căruia se ridicase țara întregă, nu putea dăinui multă vreme.

În toamna aceluiași an, Bădică este ales domn sub numele de Radu (VI) însă cîteva luni mai tîrziu el își găsește sfîrșitul sub iataganele turcești, unul din cei mulți jertfiți în acei ani de cumplită înclăstare pentru apărarea țării lor⁸⁴.

3. CRAIOVEȘTII

S-au scris multe despre această familie, devenită familia adoptivă a lui Neagoe Basarab, dar noile știri arată că mai sînt multe de spus despre ea.

Ne vom mulțumi să semnalăm aici pe scurt, principalele concluzii noi ce se pot trage din aceste informații, în măsura în care ele ar completa sau ar infirma cele scrise în trecut.

a) Nu se mai poate susține astăzi părerea lui I. C. Filitti, cum că averea Craioveștilor ar proveni din daniile de moșii primite de tatăl lor Neagoe⁸⁵, de la Vladislav II, părere prin care autorul încerca să explice inscripția pusă după 1512 :

„A răposat IO Vladislav Voievod, în anul 6963, luna august, 20 zile ; și s-a făcut această piatră în zilele lui Io Neagoe Voievod : au făcut-o

⁸² Între 1514 și 1516 mare postelnic fusese fratele său Stroe.

⁸³ *D.I.R.*, XVI, I, p. 170 și 173.

⁸⁴ Vezi pentru ei, pomelnicele mănăstirilor Argeș și Govora, publicate de profesorul A. Sacerdoțeanu în *Biserica Ortodoxă Română* an LXXXIII (1965) nr. 3—4, și în *Mitropolia Olteniei*, an XIII (1961) nr. 10—12 ; precum și St. Andreescu, *Observații asupra pomelnicului mănăstirii Argeș*, în *Glasul Bisericii*, an XXVI (1967) nr. 7—8.

⁸⁵ Filitti, *Banatul...*, p. 27 ; același, *Craioveștii și rolul lor politic*, extrac. p. 4. Pe acest Neagoe I. documentul sus-citat din 17 mai 1589 îl cunoaște *Neagoe banul Sirehăianul*. Credem însă că pînă la o confirmare, titlul nu trebuie considerat ca sigur, deoarece el nu este dat lui Neagoe în nici una din numeroasele inscripții de pe obiectele de cult dăruite mai ales Bistriței de fiii săi, care îl numesc doar *jupan Neagoe*. (*Inscripțiile medievale ale României*, indicele de nume la Neagoe de la Craiova). Tot sub numele de „*jupan Neagoe de la Craiova*” apare în sfaturile din 1 și 15 iunie 1475, sub Basarab III Laiotă (*D.I.R.*, XIII—XV, p. 152 și 155). Acestea sînt singurele sale apariții documentate, afară numai dacă el nu este identic cu Neagoe stolnicul lui Vladislav II, între 1450—1456. Trebuie subliniat că în vreme ce Neagoe apare alături de Basarab Laiotă, fiii săi vor sprijini cîteva ani mai tîrziu (cu excepția lui Danciul), pe cel mai înverșunat dușman al său, Basarab Țepeluș.

Barbul banul și Pîrvul vornicul și cu frații lor, fiii lui Neagoe Craiovescul căci Vladislav Voievod i-a făcut *vlasteli*⁸⁶.

Pentru I. C. Filitti, care se întemeia pe scriitori străini mai vechi, calificativul *vlasteli* însemna mare proprietar⁸⁷.

Documentele Țării Românești dovedesc însă că *vlastelinul* era mult mai mult decît atît, termenul apărînd ca cea mai înaltă calificare nobiliară existînd în Țara Românească și pe care nici domnii nu o disprețuiau. Se cunosc mai multe documente în care domnii și marii boieri, făcînd o dănie, adresează „*celor ce vor fi stăpînitori și vlastelini ai acestui loc*” rugămîntea să le respecte așezămîntul⁸⁸, și pe de altă parte toți cei intitulați în acte „*vlastelini*” sînt dovediți a fi — mai de aproape sau mai îndepărtat — înrudiți cu casa domnească. Deci, cel puțin în Țara Românească, *vlastelinul* era neam de domn și stăpînitor.

Pentru explicarea inscripției de la mănăstirea Dealul, pomelnicul dat în 1501 de Craiovești mănăstirii Sf. Pavel de la Athos⁸⁹, este de cea mai mare importanță, arătînd că Neagoe, tatăl celor 4 frați, a fost căsătorit de două ori, întîi cu Stana, cu care a avut pe Barbul I banul, cel mai mare dintre frați, și apoi cu Vinia, mama lui Pîrvul I, Danciul și Radu, căci Pîrvul este un nume care nu se dădea mai ales pe atunci decît primului născut⁹⁰, și totuși el era incontestabil al doilea fiu al lui Neagoe. Este deci sigur că el nu putea fi decît primul născut dintr-o a doua căsătorie.

Pe de altă parte, Vinia nu este un nume românesc. Dar din toate cele ce se știu despre legăturile Craioveștilor cu Serbia și cu muntele Athos, se poate deduce că ea trebuie să fi fost de origine sîrbească și că făcea parte din acea mare aristocrație sîrbă, poate chiar urmașă de despoți, pe care cuceririle turcești o sileau tot mai des să caute adăpost la nord de Dunăre. Ipoteza pare confirmată de tradiția de familie înre-

⁸⁶ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 100 ; Șt. Nicolaescu, *Documente Slavo-Române*, București, 1905, p. 254, 325 ; I. C. Filitti, *Banatul...*, p. 27. Anul morții lui Vladislav II nu este însă 1455 ci 1456. Pe de altă parte piatra a fost pusă la începutul domniei lui Neagoe Basarab (care începe la finele lui ianuarie 1512), iar cei care au pus-o au fost numai Barbul banul și Pîrvul vornicul, deoarece Radu postelnicul murise în 1507 iar Danciul după 1508. (Curînd după aceea moare și Pîrvul, a cărui piatră de mormînt la mănăstirea Snagov arată data de 3 iunie 1512 (N. Ștefănescu, *Istoria mănăstirii Snagov*, București, 1944, p. 172).

⁸⁷ I. C. Filitti, *Banatul...*, p. 28, care acceptă explicația termenului dată de istoricul polon Maciejovsky în „*Slavische Rechtsgeschichte*, (anul) I, p. 132—133.

⁸⁸ De pildă doc. din 25 sept. 1529, (*D.I.R.*, XVI, II, p. 75), cartea marelui ban Barbul II Craiovescul ; „*domni și vlastelini*” în hriseful mănăstirii Cutlumuz din mai 1531 (*D.I.R.*, XVI, II, p. 97).

⁸⁹ *D.I.R.*, XVI, I, p. 1. Pomelnicul cuprinde numele : Barbul și Vâlcsan și Vlada și Maina și Neagoe și Stana și Vinia și pe noi mai sus-zișii : jupan Barbul ban și Pîrvul vornic și Danciul comis și Radul postelnic și jupan Neagoe postelnic și încă și jupanița Negoita și Neaga și Hrusana și Velica. Incontestabil Barbul, Vlăcsan, Vlada și Maina sînt bunici.

⁹⁰ Mulțumesc și pe această cale d. G. D. Florescu, care mi-a atras atenția asupra acestui fapt.

gistrată de stolnicul Constantin Cantacuzino, pentru care Craioveștii erau de obîrșie bulgară⁹¹ și de banul Mihai Cantacuzino care-i considera sirbi⁹².

În această căsătorie cu Vinia care, dacă era din neam de despoți, făcea din Neagoe un adevărat vlastelin, se poate deci afla — cel puțin în parte — explicația inscripției de la Dealul, pusă ca un prinos de recunoștință în memoria domnului căruia se datora căsătoria. Și tot ea ne dă cheia acelor înrudiți ale Craioveștilor cu diverși demnitari turci⁹³, între care și Mehmet, pașa de Nicopole, pretendent la scaunul țării, și fiul al lui Alibeg Mihaloglu.

b) Tot pomelnicul din 1501, coroborat cu stăpînirile Craioveștilor, ne dă cîteva indicații foarte prețioase și asupra originii lor, căci dacă Barbul, tatăl lui Neagoe poate fi marele paharnic de la 1431 — 1436, Vlăcsan este aproape sigur Vlăcsan Viorin sau „al Floarei“, sfetnicul lui Vlad Dracul între 1437—1441, și tatăl lui Vintilă Florescul⁹⁴. Și în acest caz se explică de ce, de la Tîrgul Jiului și pînă la Dunăre și gurile Jiului, trecînd prin Tismana și Severin, stăpînirile Craioveștilor sînt aflate atît de amestecate cu cele ale boierilor din Florești⁹⁵. Ei apar deci ca făcînd parte din neamurile vechi ale țării și nu ca niște boieri proaspăt îmbogățiți din mila domnească.

⁹¹ N. Iorga, *Operile Stolnicului Constantin Cantacuzino*, București, 1901, p. 52.

⁹² Același, *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 57. Practic nu există nici o deosebire între cele două păreri, căci în trecut sirbii și bulgarii erau adeseori confundați atît în literatură cît și în graiul popular.

⁹³ Aceștia erau mai mult ca sigur ori nobili sirbi trecuți la islamism pentru a-și salva viața, sau fiii unora din multele fiice de despoți sau de jupani sirbi, intrate în haremurile turcești.

⁹⁴ Marele dregător dintre 1468—1482. Descendența sa se stinge cu Radu clucerul Florescul, asasinat în 1604 la Nămăești-Muscel. i

⁹⁵ Amestecate cu acestea erau și stăpînirile marelui vornic Dan Durduc (1473). rămase apoi celor două neamuri care se trăgeau din el prin femei, Buzeștii din Cepturoaie și Drăgoești.